Tatjana Rostovaitė

Žibutės tiglyje, arba hibridiniai vaisiai

Sklaidant rusų tarybinės poezijos aplankus

I

Įžymus rusų poetas, vertėjas ir literatūros teoretikas Valerijus Briusovas kadaise vaizdžiai palygino originalaus kūrinio vertimą su žibute tiglyje *. Girdi, savo kalba atkurti ar perkurti eilėraštį taip pat neįmanoma, kaip kad cheminiu būdu atgaminti gamtos kūrinį — žiedą su visu natūraliu jo spalvos ir kvapo žavesiu.

Ieškodamas išeities, jis net siūlė verčiant, sakysim, vieną kurį autorių, labiausiai stengtis perteikti jo mintį, verčiant kitą — vaizdus, trečią — eilėdaros ypatybes, melodiką.

Nors vaizdusis Briusovo palyginimas ir turi racijos, jo siūlyti versifikaciniai metodai dažnai atmetami sėkmingos tarybinių vertėjų praktikos. Vertėjų, sekančių ne raide, ne žodžiu, perteikiančių ne vieną kurią poezijos kūrinio savybę, o visų pirma — jo prasmę. Vertėjų, paverčiančių kitos tautos kūrinį (žinoma, sąlygiškai) savos literatūros lobiu, atskleidžiančių vis naujas, įdomias gimtojoje kalboje glūdėjusias galimybes, o, kita vertus, praturtinančių savo meninę kalbą organiškai joje prigyjančiais kitų pasiektos poetinės kultūros bruožais.

„Nėra neišverčiamų dalykų!" — šis lozungas tikriausiai lydi ir gausėjančias mūsų respublikos poetų-vertėjų gretas, kurie ilgam užsidaro savo laboratorijose, kantriai augindami lietuviškas vertimų žibutes. Kaip jiems sekasi šis triūsas, gal ir nežadąs tobulo rezultato?

Turbūt daugiausia medžiagos tuo klausimu duoda ir savo ruožtu naujų klausimų kelia pirmasis rusų tarybinės

* Indas iš atsparios ugniai medžiagos, naudojamas kaitinimui ir lydymui.

poezijos vertimų aplankas, jungiąs gerų bei įvairių poetų vardus. Tiesa, rinkinėliai nestambūs, kai kurie net per liesi, turint galvoje autoriaus svarumą (pavyzdžiui, Majakovskio). Tačiau medžiagos gausu, ir visko, žinoma, neaprėpsi. Nepretenduodama į teoretikus, norėčiau pasidalyti kai kuriomis savo mintimis, įspūdžiais ir pastebėjimais.

Ginčas, kaip versti vieną ar kitą poetą — tiksliau ar laisviau, vertimo teoretikų bei praktikų tarpe dar tebevyksta. Tačiau šis klausimas sprendžiamas labai konkrečiai. Svarbu kas kartą rasti savo instrumente tą stygą, kuri atitiktų verčiamo kūrinio leitmotyvą,— tąsyk, regis, bus pasiekta darna, išraiškos natūralumas, adekvatumas.

Keletas apriorinių pastabų dėl vertėjų parinkimo. Ar gerai, kad vieną rusų poetą verčia vienas ar du lietuvių poetai, o kitą — visas būrys įvairiabalsių? Pažvelkime konkrečiau. Jeseniną — Just. Marcinkevičius, Bloką — A. Baltakis ir A. Churginas, Briusovą — J. Degutytė. O jau Majakovskį — V. Montvila, A. Baltakis, A. Churginas, J. Macevičius, Eug. Matuzevičius, V. Reimeris, V. Rudokas, T. Tilvytis, net P. Širvys. Žiūrint aritmetiškai, labiausiai pasisekė Majakovskiui. Bet ar tai nebuvo atvirkščiai proporcinga meniškajai pusei?

Dėl V. Montvilos abejonių nekyla: labiau „savo" interpretatoriaus lietuvių literatūroje didysis tribūnas vargu ar sulauks. Sąlygiškai artimas Majakovskiui atrodė T. Tilvyčio polinkis į publicistinį patosą, ataudžiamą ekspresyvia realistine metafora, kai kur — tam tikras hiperboliškumas, satyriniai tonai, kai kada — laisvoka eilėdara, asonansai. Neprieštarauja Majakovskiui lakus, atviras, linkęs į deklaraciją V. Reimerio poetinis temperamentas (jo išverstas „Pasikalbėjimas su draugu Leninu" skamba gyvai, su derama įtampa, beveik niekur neužkliūdamas prasminiu, vaizdiniu bei ritminiu atžvilgiu). J. Macevičiaus pilietiškumas, be abejo, padėjo jam skambiai ir energingai išversti Majakovskio eilėraščius, skirtus jaunajai kartai,— „Raudonasis pavydas", „Mūsų jaunimas". Plačiai žinomas A. Churgino versifikacinis meistriškumas, atkuriant įvairiausių epochų skirtingiausius poetus,— argi jis neturėjo teisės pabandyti ir Majakovskį?

Tačiau ar kai kuriems santūraus temperamento poetams, labiau prisirišusiems prie tradicinės poetikos ir eilėdaros, neteko laužyti savo balso, tam tikra prasme prievartauti savo pasaulėjautos, prisitaikant prie Majakovskio? Užuot perspausdinusi iš seniau išleistos „Rinktinės" daugelį vertimų, redakcinė komisija verčiau būtų leidusi pasigalynėti su Majakovskiu jaunesniems, „kampuotos" manieros poetams, laužantiems klasikines tradicijas, siekiantiems originalesnio pasaulėvaizdžio, sakysime, Gediminui Astrauskui, Vladui Šimkui (deja, į šį darbą neįsitrauks didžiai gerbęs Majakovskį Vladas Grybas, visad liekantis jaunas mūsų atmintyje...).

Kita vertus, ne absoliučiai pasiteisino ir principas „vienas prieš vieną". Šalia A. Baltakio,— kuris neabejotinai daug įkvėpimo ir darbo įdėjo į Bloko vertimus [1],— prireikė ir A. Churgino, naujai išvertusio „Skitus"; ar nebūtų kai ką giliau, naujau, su didesniu minties krūviu interpretavęs ir A. Maldonis, giluminės mąstysenos poetas, potekstės meistras lyrikoje? Tai liečia ir dar intelektualesnio poeto — Briusovo — eiles, kurių daugelį gana sugestyviai išvertė J. Degutytė. O jautrus, dainingas, taip subtiliai įsimylėjęs gimtinės grožį Jeseninas, daug kur tolygiu nuoširdumu išdainuotas ir iškentėtas Just. Marcinkevičiaus, rodos, prašyte prašėsi ir emocionaliai tapybiškos E. Mieželaičio plunksnos (juk savo laiku jųdviejų posmai artimai „giminiavosi", ir reikia pasakyti, jog tai neišėjo į bloga mūsų laureatui...). Žinoma, tai tik pageidavimai. O kalbėti tenka apie tai, kas išleista į pasaulį, kas parašyta, taip sakant, juodu ant balto.

Kaip lyginamosios eilėtyros šalininkė bei šiokia tokia praktikė, bandysiu iliustruoti keletą atvejų, kur vertėjo balsas, atrodo, be sunkių pastangų, su džiaugsmu paklūsta autoriaus balsui ir adekvačiai, meniškai tiksliai (ne mechaniškai, raidiškai) gimtąja kalba išsako, išgieda originalo mintis bei vaizdus. Ir — kas be ko — priešingai...

[1] Žr. *Blokas A.* Poezija. V., 1960 ir šio straipsnio autorės rec.: Aleksandras Blokas prabilo lietuviškai.— Pergalė, 1961, Nr. 6.

Pradėsime garsiąja dramatiška Majakovskio deklaracija:

И мне
агитпроп в зубах навяз,
и мне б
строчить
романсы для вас,—
доходней оно
и прелестней.
Но я себя смирял,
становясь
на горло
собственной песне.

«Во весь голос»

V. Montvilos vertimas:

Ir man
agitpropas dantyse įkliuvo,
ir aš
romansais
d a i l i n č i a u b ū v į,*
nes tai puiku
ir pelninga,—
bet aš
savo dainai
ž a b o j a u l i e ž u v į,
jos gerklę
primygęs valingai.

Ir toliau — natūralus ritmo laužymas, intensyvėjant pilietiniam patosui:

Klausykite,
ainiai!
Čia kalba
agitatorius
i š v e r s t a g e r k l i s,
vyriškas.

* Čia ir kitur išskirta straipsnio autorės.

Poezijos garsų sroves
nustelbęs
ir peržengęs
k n y g e l k a s l y r i š k a s.
— — — — — — — — — — — — — —
Nesutaupiau nė rublio iš eilių,
ne man
raudonmedžio baldus
gabeno.
Ir, be švarių
d r o b i n i ų m a r š k i n i ų,
nereik, tikėkit,
nieko kūnui mano.
Į CeKaKa
laikų šviesiųjų atsilankęs,
viršum b a n d o s
poetiškųjų n e v i d o n ų
aš, lyg partbilietą,
iškelsiu rankoj
partinių
savo knygų
šimtą tomų.

„Visu balsu"

Neslūgstančios, išties majakovskiškos energijos sraute, įkvėptame tikėjimo komunizmo idėjų pergale, kupiname smogiančios polemikos, į akis nekrinta ir tokie neišradingi rimai, kaip *pelninga — valingai, nesudarkytas — darytas;* nesutiždo intonacijos kai kur atsiradusios moteriškos klauzulės vietoje vyriškų, nešokiruoja nei gruboka, sušaržuota *jeseniniška poetmarionetė* (originalo pašaipa subtilesnė, poeto paveikslas patetiškesnis — *песенно-есененный провитязь;* tokie tropai, kaip *dailinčiau būvį, agitatorius išverstagerklis, darbo vėjai, drobiniai marškiniai* atrodo ir majakovskiški, ir kartu saviti montviliški, lietuviški.

Tačiau vertėjo ir autoriaus individualybių, poetinių braižų gretinimas, išskyrus V. Montvilos atvejį, beveik neturi prasmės, kalbant apie tokį originalų, novatorišką

ir kartu labai rusišką poetą, kaip Majakovskis,— kitų mūsų poetų tarpe šiandien nerasi į jį panašesnio...

Nemaža dalis Majakovskio poezijos vertimų ydų, regis, atsiranda, neperpratus daugelio jo sukurtų kalbinių bei stilistinių konstrukcijų, tropų bei figūrų, ar dėl pasitaikančių amatininkiškumo recidyvų, kai verčiama kone pažodiškai, stengiantis sugrūsti viską ir dėl to prarandant Majakovskio eilutės,— primenančios galingą bangomūšį,— intonacijų, ritmų, sąskambių jutimą.

Sutinkant su G. Astrausko recenzijos „Tiesoje" — „Ar taip verčiamas Majakovskis?" pastabomis dėl atskirų minčių bei vaizdų iškraipymo ar stačiai absurdiško išvertimo (pvz., *samdinių gauja,* kuri *plieno lydinio akimis dairosi, peleninis liaupsinimas* ir pan.), tenka konstatuoti, jog „Kairysis maršas", vienas sunkiausių versti dėl trumpų, skanduotų, smogiančių eilučių ir kiekvieno posmo pabaigoje lyg pasigirstančio sprogimo, T. Tilvyčio atkurtas gana nelygiai [2].

Metas maršui rikiuotis!
Ž o d ž i a i l a i k u i n e t i n k a.
Tyliau, oratoriai!
Jūsų žodis,
drauge ginkle.

Ritmo inercija iš karto pagauna skaitant, ir tik gerokai vėliau pagalvoji: ką reiškia suabstraktinta, kažkokia neutrali antroji eilutė? Kokie „žodžiai"? Kokiam „laikui"? Tuo tarpu originale pasakyta sodriai, konkrečiai, polemiškai aštriai: *Словесной не место кляузе* (atseit, kontekste: ne laikas, ne vieta tauškalams, tuščiam rašinėjimui).

Arba vėl:

U ž b a d ą,
u ž m a r o j ū r ą
spausk žingsnį milijoninį.

[2] Ritmingesnį ir meniškesnį „Kairiojo maršo" vertimą vėliau pateikė pats G. Astrauskas (Poezijos pavasaris-67).

Čia, regis, vertėją apgavo rusiško galininko vartosenos dvilypumas, tuo labiau kad jis neatsižvelgė į kontekstą; turi būti: *Už b a d o, už maro j ū r o s* (tolyn).

Tai jau ne braižo neatitikimas, o prasminės klaidos, kurių redaktoriai neturi teisės praleisti.

Geriau perteikti prasmę ir vaizdus pavyko T. Tilvyčiui, ne tiek metaforika, kiek kasdieniška šneka, ironišku pasakojimo tonu pasižyminčioje garsioje Majakovskio satyroje „Nusiposėdžiavusieji" ir iš dalies — „Žodyje proletariniams poetams". Čia tik kur ne kur prasikiša tokie vulgarizavimai, kaip *estradinės pergalės... s m a u g i a* (orig. *задыхаемся от эстрадных побед* — suprask, iš džiaugsmo). Bet ir „Žodžiui", ir Eug. Matuzevičiaus išverstam „Eilėraščiui apie tarybinį pasą" tarpais kenkia ritminė mišrainė, padrikumas, tam tikras stilistinis nevalyvumas. Toninės (rečiau silabinės-toninės) Majakovskio eilėdaros negalima interpretuoti kone laisvomis eilėmis. Jau „Kairiajame marše" vietoje vyraujančio trijų pėdų sinkopio su daktiliniu pagrindu retkarčiais prasikiša keturpėdis chorėjas ar mišrus keturpėdis amfibrachis (kas maršo ritmui ypač netinka), o platesnės intonacijos kūriniuose vertėjai tarpais jaučiasi dar laisviau, tariasi galį daugiau „sauvaliauti". Pavyzdžiui, dažnai keturių akcentų eilutė išplečiama į penkių, netgi šešių, kuri, perkrauta nereikalingais epitetais, nuskamba nelyginant antikinis hegzametras:

Vienas, girdi, aš
žynys
poezijos gelmių slaptingų.

Arba visai be pagrindo toje pačioje frazėje staiga keičiamas ritmas:

Daugelis
naudojasi
pagyrūniška meškere,
tam,
kad sau
garbės daugiau pridėjus.

O juk čia lengvai buvo galima padaryti taisyklingą lietuvišką, adekvačios intonacijos bei ritmo frazę, nesigriebiant griežto penkiapėdžio chorėjo, išmetus nebūtiną žodelį *tam*, sukeitus vietomis žodžius *garbės* ir *sau*, vietoj formos *pridėjus* pavartojant *pridėtų (kad garbės sau daugiau pridėtų)*. Dėl šios nenusisekusios detalės apmaudu tuo labiau kad vertėjas T. Tilvytis čia surado sodrų, adekvatų originalui asonansą (tokių pasitaiko ir kitur), majakovskiškai pabrėžiantį reikšmingus žodžius: *meškere — proletariški*. Vengtinos ir tokios klaidinančios inversijos, kaip *be aplombo profesoriaus* (originalo kalkė).

Majakovskis nemėgsta tuščiažodžiavimo, netikslių epitetų, intonacinių „duobių" (kas kita — loginės pauzės) taip pat, kaip ir greitakalbės,— o vertimuose tarpais žodžiai taip susigrūda, jog lipte lipa viens ant kito, skaitant kliūva tarp dantų... O gal dinamiška Majakovskio poetika, jo ekspresyvios intonacijos netelpa į lietuvių ar kurios kitos kalbos stilistines bei sintaksines formas, gal jis rusiškai tegali gerai skambėti? Vis dėlto ir mūsų V. Montvila, ir kai kurie vokiečių vertėjai įrodė, kad ne.

Šiltos kūrybinės giminystės ryšį pajuntame Just. Marcinkevičiui verčiant Jeseniną, su kuriuo jį sieja valstietiška stichija — ne tiek tematiškai, kiek iš esmės panašiais poetinės pasaulėjautos momentais („Daina apie šunį", „Karvė", „Rausvą sparną saulėlydis kelia...", „Tyliai sukasi lapai pabirę...", „Neapsakomai melsva padangėje...", „Aš einu per lauką...", „Laiškas motinai", „Dek, mano žvaigžde, ir liepsnoki" ir kt.). Įsiklausykime:

Aš sugrįšiu, kai bus vyšnios vėlei
A p s i k l ė t ę n u o m e t a i s b a l t a i s.
Tik nekelki jau manęs, kaip kėlei,
Tik nežadink jau manęs rytais.
— — — — — — — — — — — — — — —

Ir maldų nemokyk — ką jos duoda?
Teužgęsta praeitis visa.
Tu viena man — džiaugsmas ir paguoda,
Tu viena man — nuostabi šviesa.

Tad geriau tu grįžki į pirkelę,
Dėl manęs gana jau kankinais.

Ir nevaikščiok taip dažnai į kelią,
Apsisupus kailiniais senais.

„Laiškas motinai"

Šį vertimą jaudinamai persmelkia jeseniniškai giedras liūdesys, toji šypsena pro ašaras,— ir kartu jis suskamba tokiomis artimomis, savomis lietuviško kaimo spalvomis, intonacijomis, poetui kreipiantis į motiną specifinės lietuviškos sandaros liaudies dainų epitetu *mano sengalvėle* (vietoje rusiško *старушка* — senutė), drąsiai įvedant vyšnias su *nuometais baltais*, vaizduojant motiną su *kailiniais senais* (vietoje archaiškos realijos *в старомодном, ветхом шушуне)*. Tas kolorito perkūrimas iš dalies ir daro verstinį kūrinį nacionalinės literatūros faktu.

Stipriai, meniškai perteikia Just. Marcinkevičius subrendusio Jesenino blaivesnius, valingus posmus, teigiant poetui naujo pranašumą prieš sena (kad ir plyštančia tose praeities ir ateities grumtynėse širdimi). Vertėjas drąsiai diegia į lietuvių poetinę kalbą naujas sintaksines išraiškos formas:

Мне теперь по душе иное...	*Man dabar jau patinka kas kita:*
И в чахоточном свете луны	*Po ligūsta mėnulio šviesa*
Через каменное и стальное	*Aš tikiu per plieną ir plytą*
Вижу мощь я родной страны.	*Tėvynės jėga ir tiesa.*

Reikia pripažinti, jog vertime pasakyta net idėjiškai svariau, originaliau, kartu išlaikant autoriaus tonaciją.

Sakysime, J. Degutytė, versdama Briusovą, kartais padaro jį sentimentalesnį arba romantiškai miglotesnį. O Just. Marcinkevičius, dažniausiai jautrus Jesenino įspūdingumui, rudeniškiems jo paletės tonams, žiūrėk, ir prislopina tą subtilumą, duodamas persvarą valstietiškai sveikam, grubokam pasaulėjautos pradui, kuris, beje, nesvetimas ir Jeseninui, tiktai kitos tonacijos eilėraščiuose. Šit giedras, nuotaikingas gamtos etiudas:

Balos ir kemsynai.
Melsvuma aukštai.

Skamba lyg auksiniai
Paryčiu miškai.

Šokinėja zylės
Eglių garbanom.
Pritaria mažylės
Šienpjovio dainom.

Girgždina atolo
Ratai pievele
ir t. t.

Vos keletas potėpių, vaizdo niuansų skiria jį nuo originalo, bet kaip aiškiai jauti nuotaikos skirtumą!.. Juk Jesenino eilėraštyje šienapjūtė seniai baigės *(темным елям снится / гомон косарей, тянется обоз)*, ir miškai — ne *skamba lyg auksiniai*, o skambina paauksuotais — gelstančiais spygliais *(хвойной позолотой / взвенивает лес)*. Vėlyvo rudens skaidrus liūdesys-sapnas pranyko, perryškinus „nuotrauką". Tokiame kontekste nesuprantamu disonansu nuskamba dramatiškas pabaigos akordas: *O brangi gimtine, užmiršta visų* (beje, originale daug švelniau, asmeniškiau pasakyta: *край ты мой забытый, / край ты мой родной)*. Šį Just. Marcinkevičiaus darbą beveik galima traktuoti kaip laisvą vertimą.

Ne visur pavyko vertėjui atkurti svajingą emocinę gamą Jesenino meilės lyrikoje iš „Persiškųjų motyvų", kad ir šioje populiarioje dainoje:

Шаганэ ты моя, Шаганэ!	*Šagane tu mana, Šagane!*
Потому, что я с севера, что ли,	*Gal kad šiaurėj užaugau, ant vėjo,*
Я готов рассказать тебе поле,	*Pasipasakot noras užėjo,*
Про волнистую рожь при луне,	*Kaip rugiai geltonuoja kalne,*
Шаганэ ты моя, Шаганэ.	*Šagane tu mana, Šagane.*

Kaip matome, pasakiška, ilgesinga mėnesienos nakties nuotaika (Jesenino pratęsiama antrajame posme, lyginant Širazo ir gimtinės mėnulius) beveik išnykusi drauge su metonimija *рассказать тебе поле* (pasekti lauką kaip

pasaką), kuri pakeista proziška, buitine fraze. Tegu skaitytojas supras mane teisingai: čia nereikalaujama pažodiškumo. Tačiau originalo emocinė atmosfera tokios lyrikos vertimuose turėtų išlikti.

J. Degutytė, versdama Briusovo odę „Darbas", atrodytų, gana svetimą jos poetiniam braižui, išlaikė minties vientisumą, imperatyvinį griežtumą bei intonacijos *crescendo*, apvilko kai kurias eilutes dar vaizdesniu poetiniu rūbu:

Juk darbas — t a i g a u d ž i a n t i s v a r p a s,
Juk darbas — tai linkstančios varpos
I r p r a k a i t o k a r š t o t i e s a.

Savitai, kiek filosofiškai abstrahuodama, bet iš esmės nenutoldama nuo originalo minties, su tolygia įtampa ir aistra poetė išvertė eilėraštį „Patenkintiesiems" — šį vaizdų liberaliosios buržuazijos, ieškančios kompromisų po 1905 metų revoliucijos pralaimėjimo, pasmerkimą:

На этих всех,
довольных малым,
Вы, дети пламенного дня,
Восстаньте смерчем,
смертным шквалом,
Крушит жизнь, и с ней — меня!

Pakilkit prieš v i d u t i n y b ę,
A u š r o s vaikai, m i r t i e s r a t u!
G y v e n i m o s m u l k m e s sutrypę,
Sutrypkit ir mane kartu!

Eug. Matuzevičius, vertindamas J. Degutytės darbą, apsiribojo pastaba, esą ji verčianti Briusovą „ne tame rakte". Remiantis cituotais ir daugeliu kitų jos verstų eilėraščių („Sed non satiatus", „Šlovė žmogui", „Mėnesienoje"), su tokiu apibendrinančiu teigimu, veikiau — neigimu galima ir pasiginčyti. Vietomis kiek emocingesnė gaida, kiek romantiškesnė spalva galbūt daro Briusovą prieinamesnį lietuvių skaitytojui, išauklėtam Salomėjos Nėries, pirmykščio Mieželaičio lyrikos. O vis dėlto Eug. Matuzevičiaus priekaištas iš dalies teisingas. Paskaitykime natūrfilosofinės lyrikos perlą — eilėraštį „Žemei":

Мать, мольбу мою услышь,
Осчастливь последним браком!
Ты венчаешь с ветром тишь,
Луч с росой, зарю со мраком.

Motin, tu sutuok mane!
Kaip sutuoki tu pasauly
Ž a l i ą g l u o s n į s u v e r s m e,
T a m s ą a k l ą j ą s u s a u l e.

Vertėja nenusikalto, atsisakydama kai kurių šio išplėstinio personifikuoto vaizdo komponentų: juk rusiška galininko forma trumpesnė. Pridėdama gluosniui, tamsai būdingus lietuvių gamtinėje lyrikoje epitetus, ji tik suteikė eilutei kiek lėtesnį tempą, svajingesnį toną. Bet romantinis J. Degutytės svajingumas susikerta su intelektualiuoju Briusovo patosu toliau, iš pažiūros sklandžiai, nepriekaištingai skambančiame posme:

Я — твой сын, я тоже — прах.
Я как ты — звено созданий,
Так откуда — страсть и страх,
И бессонный бред исканий?

Tau — sūnus.
Kaip tu — smiltis.
Kaip ir tu — grandis visatos.
Tai iš kur — aistra, v i l t i s,
I l g e s i o u ž b u r t a s r a t a s?

Čia vertėja nuėjo lengviausio pasipriešinimo, o ne „bemiegio ieškojimo" keliu, neperžengė romantinės tradicijos rato, išsivertusi miglotu, banaloku štampu. Išryškėjo pasaulėjautų takoskyra.

Besiblaškančio, perfrazuojant jo paties žodžius, tarp šypsenų ir kolbų, tarp glamonių ir knygų Briusovo individualybėje protas, intelektas nusveria emocijas (gal todėl jo poezija ne tokia sugestyvi, kaip gana artimojam Bloko...). O J. Degutytės interpretacijoje stengiasi laimėti širdis, jausmai; tai iš dalies jaučiama ir atrankoje: ji nesiėmė versti tokių grynai intelektualios, beveik moksliškos poezijos pavyzdžių, kaip „Elektrono pasaulis", arba kitų, pažymėtų šalto akademizmo ženklu, perkrautų istorinėmis asociacijomis ir antikiniais vardais.

Kaip matėme, bent iš dalies gimininingos poetinės individualybės vertėjui nesunku rasti su autoriumi „bendrą kalbą", suvokti jo mintis, perjausti emocijas ir išsakyti visa tai tokia natūralia, sugestijuojančia skaitytojus intonacija, kurios niekad neišgaus vertėjas, žiūrįs į originalą kaip į kopijuotiną dokumentą ir dažnai pasiduodąs svetimos kalbos gramatikos bei sintaksės įtakai (toks formalinis arba „natūralistinis" būdas ypač pakenkė Majakovskio kūrybos vertimams). Net ir kruopščiai išstudijuota autoriaus epocha, biografija, leksika, poetika bei eilėdara — visi tie „cheminiai elementai", mechaniškai sudėti į sąmonės retortą, nesusilies į naują meno kūrinį be kaitrios kūrybinės talento liepsnos.

Kita vertus, pasikliauti vien talentu, intuicija ir „giminyste" — irgi pavojinga.

Reziumuojant šias galbūt diskusines pastabas apie pirmąjį aplanką, atminty iškyla vienas vokiečių teoretiko Alfredo Kurelos teiginys: esą vertimas tuo pačiu metu yra analitinis ir sintetinis, kūrybinis ir mokslinis procesas.

II

Kai kurie vertimo teoretikai siūlo vadovautis diferenciacija pagrįstu metodu. Būtent: ieškoti dominuojančių, lemiamų savybių tos ar kitos epochos bei meninės krypties poetinėje individualybėje, o kartais tik atskirame kūrinyje,— ir stengtis jas perteikti vertime. Tai padėtų išguiti pažodiškumą ar subanalintus, nuglaistytus, iš pirmo žvilgsnio nepriekaištingus amatininkų vertimus. Vadovaudamasis šia „hipoteze", K. Čiukovskis, sakysime, teigia, esą, verčiant Moljerą, svarbiausia — perteikti ne archaizmus bei tradicinį prancūzišką metrą — aleksandriną, o autoriaus žavintį, jau keli šimtmečiai nenutylantį juoką (studija „Didis menas"). Su K. Čiukovskio nuomone, atrodo, solidarizuojasi ir prancūzų poetas bei kritikas Rože Kajua, „Junesko" literatūros sekcijos pirmininkas. 1966 metais Maskvoje įvykusiame tarptautiniame vertėjų simpoziume jis pareiškė, girdi, kad ir kaip būtų svarbu išsaugoti „prozodinę originalo armatūrą", t. y.

eilėdarą, nedera dėl to aukoti autoriaus braižo; užuot stačius tuščią pastatą, verčiau atkurti vieną sieną, leidžiančią pajusti jo specifiką.

Tegu šio straipsnio autorę paveikę samprotavimai yra diskusiniai (o kurgi ta absoliučioji tiesa?), tačiau mūsų verstinės poezijos lygis (kai vis rečiau krinta į akis prasmės klaidos, meistriškumo stoka, vertėjo „technikos" silpnumas) verčia ieškoti ir naujų, d i f e r e n c i j u o t ų meninių kriterijų.

Įdomu, kad vieną seniausių rusų poezijos kūrėjų — Aną Achmatovą, kurios tebegedi viso pasaulio poezijos mylėtojai, į lietuvių kalbą verčia jauni mūsų vertėjai. Turbūt juos — sąmoningai ar nesąmoningai — patraukė stipri gyvenimo aistra, trykštanti net iš paskutinių poetės eilėraščių, paskelbtų 1965 metais išėjusiame storokame jos lyrikos tome „Laiko tėkmė" («Бег времени»). Iš tikrųjų, geriausi Achmatovos kūrybos puslapiai sugestijuoja dramatiška emocijų jėga, intymiai lyrine meilės ir kančios melodija, ilgesingu bemiegės atminties patosu. Ir išjausti tai nepakanka vien vertėjų emocijos ir temperamento,— būtina aukšta subtili poetinė kultūra. Tuo labiau kad ir šios intymios lyrikės pasaulėjauta per pusę šimtmečio negalėjo nesikeisti... Itin plati jos tragizmo skalė: palyginkime kad ir S. Nėries verstą impulsyvų, lakų, banguojantį, tartum okarina grojamą „Palydėk!" su blokados meto posmais apie Leningradą, sklidinais vyriškai santūraus, bet sukrečiančio sielvarto, ar su „Šiaurės elegijų" baltaisiais jambais,— kokia baisi ir kerinti psichologinės patirties gelmė, galinti varžytis su Dostojevskio skausminga psichoanalize!..

Vis dėlto, atkuriant Achmatovos lyriką, regis, svarbiausia — emocija ir intonacija.

Achmatovos vertimų knygelės „kamertonu" galima laikyti itin adekvačiai,— beveik visur tiksliai perteikiant originalo vaizdus bei ritmą,— Salomėjos Nėries 1926—1928(?) m. verstą (tarsi lietuviškai parašytą) dainingą eilėraštį „Palydėk!", būties laikinumo motyvu tokį artimą karo metų jos lyrikai:

Palydėk, palydėk mane, vėjau!
Tik vakaras klaidžioja čia.
Draugai artimi neatėjo,
O žemė tyli ir kurčia.

Aš buvau, kaip ir tu, laisvūnas.
Baisiai troškau gyvent ir mylėt.
Matai, vėjau, atšalęs jau kūnas —
O rankų nėra kam sudėt.

Šią juodąją žaizdą paslėpki
Po vakaro pilka skraiste.
Ir mėlynam debesiui liepki —
Teskaito maldas prie manęs!

O kad būtų lengviau man, vienužei,
Užmigt amžinuoju miegu,—
Tegu aukštos viksvos suūžia
Pavasarį mano... Tegu...

Vienintelę formos paklaidą — silpną trečiojo posmo rimą tarsi atperka puiki pabaiga su tokiu lietuviškai graudžiu niuansu — „vienužei", su būdingu impulsyviai S. Nėries intonacijai, frazuotei nutrūkstančiu alsavimu.

Yra Achmatovos jaunystės metų poezijoje dar vienas kūrinys, išsiskiriantis nevystančiu emocijos šviežumu, išraiškingumu, bet pagimdytas jau giluminio, konfliktiško išgyvenimo ir paženklintas didžia „širdies išmintim", kurios neįdiegs jokia erudicija:

Не будем пить из одного стакана
Ни воду мы, ни сладкое вино.
Не поцелуемся мы утром рано,
А ввечеру не поглядим в окно.
Ты дышишь солнцем, я дышу луною,
Но живы мы любовию одною.

Praleidę antrąjį posmą, objektyviau vaizduojantį intymią herojų buities situaciją, įsigyvenkime į paskutinįjį, aistringai teigiantį palaimą dvasinės-kūrybinės giminystės, pranokstančios nepatvarų žmogiškos meilės ryšį:

Лишь голос твой поет в моих стихах,
В твоих стихах мое дыханье веет,
О, есть костер, которого не смеет
Коснуться ни забвение, ни страх.
И если б знал ты, как сейчас мне любы
Твои сухие, розовые губы.

Dar skaitant pirmąsias eilėraščio eilutes, apėmė jausmas — kažkas panašaus lietuvių kalba jau yra girdėta. Ir iš tikrųjų — A. Venclovos paruošto S. Nėries raštų pirmojo pokarinio leidinio II tome randi laisvą šio eilėraščio vertimą, atrodo, dar juodraštinį, netobulą, su aiškiais nukrypimais bei ištęstais papildymais, kurį teisingiau būtų vadinti sekimu:

Mes negersim iš vienos stiklinės
Nei vandens, nei saulėtojo vyno.
Nepasveikinsim kartu aušrinės,
Nei nakties, kur širdis apsvaigina.

Kvėpuoji saule tu, aš — mėnuliu,
Sapnuoju aš tave ir tik tave myliu.

Nors Achmatovos pavardės čia nėra, nors S. Nėris sauvališkai kaitalioja metrą, bet šie posmai skamba intymiai „achmatoviškai", kaip kūrėjos ir moters išpažintis. S. Nėris, toliau gana laisvai pasielgusi su originalo tekstu, pritaikiusi jį savo išgyvenimams, pradžioje nepabūgo pažodiškumo, tariamai nelietuviško *kvėpuoji saule*, tuo išplėsdama savo išraiškos galimybes. Ir pabaigoje S. Nėris užčiuopė tai, kas esmingiausia, išvengė slidaus laisvumo, kad tiktai nesumenkintų gilaus ir džiaugsmingo išgyvenimo:

Tavasis balsas skamba mano eilėse,
O tavo kalboje mana siela kvėpuoja!

Gal tik antrą trečią kartą skaitydamas, pastebi ir perdažną *s* švilpesį pirmoje, ir neteisingą kirtį antroje eilutėje. Tokia tad emocijos analogo jėga...

Lyrinę Achmatovos kūrybos stichiją, savitą jos vaizdų plastiką mūsų laikais sugestyviai atkūrė neseniai

debiutavusi vertimo mene J. Vaičiūnaitė. Pradedant skambiai trapiu eilėraščiu apie okariną — „molinę dūdelę" ar poemos „Prie pat jūros" ištrauka (apie jaunystę, kuri *priviliodavo žalsvą žuvį, prisijaukindavo baltą žuvėdrą),* baigiant bene paskutiniuoju, dramatiško prisiminimų ūko apgaubtu ciklu „Erškėtis žydi",— nors jame žymesni vertimo nelygumai. Jai pavyksta pagauti jaunatvišką, įtemptą poetės sielos virpesį, beveik tolygų tam, kurį pajutome pradedančiame rinkinį S. Nėries vertime „Palydėk!". O juk J. Vaičiūnaitei, jau susiformavusiai impresionistiškai laisvo, plataus potėpio, beveik prozinės sintaksės poetei, be abejo, teko paklusti ir persikūnijimo būtinybei, gerokai susivaržyti, apriboti save, verčiant klasiškai nutekintus Achmatovos posmus. Ir šitaip save „suveržiant" — pasijusti juose laisvai... Štai vertimo meno paradoksas! Tiesa, kartais tik paskutinis — tarsi giedantis — posmas išperka kitų dviejų trijų vidutiniškumą ar trūkumus:

O smuikai pro šviesius ūkus
Kamuojančiais balsais dainuoja:
„Tebus palaimintas dangus:
Tu pirmąkart su mylimuoju."

Vertimo intonacijos natūralumas ne visad gimsta intuityviai,— kai kur jis pareikalauja kruopštaus triūso. Todėl apmaudžiai rėžia ausį tokie stilistiniai ir fonetiniai disonansai, atsiradę per aplaidumą:

Tai čia n e g e s i n s i u n e s u s i t i k i m o

arba

Gal numirsiu tam svetimam, l y g i š s a p n o
N a m e, kur viena gyvenu

(geriau gal būtų — *lyg sapnuotam name*).

Betgi tai išimtys. Nulemia kitkas. Perskaičius šią mažą — 63 puslapių, bet svarią knygutę, ilgam įsimena tokie lyg vienu atsikvėpimu atkurti lyriniai šedevrai, sklidini subtilios ir kartu tokios paprastos vitališkos jėgos

prasiveržiančios pro elegišką daug brangaus karo metu netekusios širdies liūdesį:

Ir Pergalės Dienoj, švelnioj, lietingoj,
Kai priešaušris raudonas kaip liepsna,
Pavasaris sutvarko rūpestingai
Bevardį kapą lyg našlė liūdna.

Suklupęs nepakyla jis ilgai,
Bučiuoja pumpurus ir žiedą kelia,
Ant Žemės tupdo nuo peties drugelį
Ir pirmą pienę glosto atsargiai.

„Draugo atminimui"

Čia vertėja J. Vaičiūnaitė, garbingai išbalansavusi ant sentimentalumo ribos, atrodo, visai „ištirpo" autorėje. Gerai. O gal — blogai?..

Pažinimo patosas vis energingiau išstumia šiandien iš poezijos emocinio išgyvenimo patosą. Žingeidi, nepasotinama mintis braunasi į opią socialinę-etinę problematiką, naujai gvildendama prikeltas humanistines tiesas, žmogaus ir visuomenės santykį, smelkiasi į gamtos ir visatos dėsnių dialektiką, jų priežastingumą. Vienas būdingiausių tos krypties atstovų rusų poezijoje yra Leonidas Martynovas. Stambi jo poezijos rinktinė „Pirmagimystė", aprėpianti daugiau kaip keturiasdešimt kūrybos metų, susilaukė didelio pasisekimo besiveržiančioje į progresą tarybinėje visuomenėje, nes joje užsimota pasakoti „apie pasaulį, kas minutę naują".

Taigi — mintis, atrandanti pasaulį... To pažinimo ir įprasminimo diapazonas gana platus. Romantinę pasaulėjautą, kai išradinga vaizduotė, lyg burtų lazdele palytėjusi, transformuoja kasdieninę realybę, vėlesnėse Martynovo eilėse vis dažniau pakeičia blaivesnis sintezuotas mokslinis pasaulėvaizdis. Atitinkamai ima vyrauti kone klasikinė pusiausvyra, santūri šnekamoji ar aiškinamoji intonacija, grafiškai tiksli, demetaforizuota poetika. Beje, tarpais poeto samprotavimai tarsi peržengia poetiškumo ribą, pasukdami į gryną racionalizmą, ir eilėraštis darosi panašus į sausą formulę. Gerai, kad parenkant L. Mar-

tynovo eiles lietuviškam leidiniui, tokių kūrinių pateko mažiau.

Verčiant Martynovą, šalia kitų, iškyla lietuvių poetinės kalbos intelektualinimo problema, kai atsisakoma tradicinių stiliaus grožybių. Todėl dėsninga, kad didžiąją dalį jo eilėraščių vertė įdomus, ieškantis poetas — V. Šimkus. Kupini revoliucinio atsinaujinimo patoso eilėraščiai „Antarktida", „Niekados", „Fabrikai", „Pirmagimystė", „Eros pradžia", matyt, nesukėlė vertėjui didesnių keblumų; jie ir skamba daugmaž lygiai, energingai, labai artimai originalams. Socialinio temperamento jėga, saviti ironiški sąskambiai puikiai išryškėja šiose eilutėse:

Kad prasmegtų ligos visos,
Nušalimai, uždegimai,
Liežuvavimas įgrisęs,
Kad prasmegtų papeikimai,
Banalybė, nuobodybė —
Visos paveldėtos opos;
Kad į kosminę platybę
Nepatektų joks mikrobas!

„Eros pradžia"

Laisviau, kūrybiškiau interpretuoja V. Šimkus filosofinius Martynovo motyvus. Pasiklausykime šios polemiškos, meistriškai nutekintos miniatiūros:

Из смиренья не пишутся стихотворенья,
И нельзя их писать ни на чье усмотренье.
Говорят, что их можно писать из презренья.
Нет! Диктует их только прозренье.

Nuolankumas poezijos medžio nelaisto.
Kai rašai — nesvarbu, kas neleista, kas leista.
Sako, panieka teikia eilėraščiams maisto.
Ne!
Juos turi nušviest suvokimo pašvaistė.

Kaip kartais darė J. Degutytė, versdama Briusovą,— V. Šimkus originale gryna sąvokų kalba išsakytus teiginius bei neiginius sumetaforino, ir mintis tapo dar įtaigesnė (išskyrus gal paskutinę metaforą — šaltai pompastišką, prasmės atspalviu nutolusią nuo autoriaus akcentuojamo „praregėjimo"). Bet tai dar priimtinas nutolimo atvejis.

Kitur gi nutolstant ima irti pats originalo minties, pagrįstos, pavyzdžiui, gamtine analogija, pamatas:

У ночи — мрак,
У листьев — шум,
У ветра — свист,
У капли — дробность.
А у людей — пытливый ум
И жить упорная способность.

Giria — lapus,
Žvaigždes — naktis,
Pūga — laukus,
O jūra — krantą;
O mes ką turime?
Mintis,
Ir sunkų talentą —
gyventi.

Sugretinus šį briusoviškai koncentruotą, intelektualiai vaizdingą originalo posmą su vertimu, krinta į akis esminių gamtos reiškinių savybių išnykimas; šitokia vaizdo transformacija III—IV eilutėse atrodo beveik naiviai alogiška viso posmo kontekste,— ir to nekompensuoja net stipri baigiamoji eilutė. Atitinkamai deformuojasi vaizdo prasmė ir finaliniame posme:

Bet reikia tik suklupt,
Ir štai —
Iš karto viskam savo vietos:
Naktis, ir žvaigždės, ir krantai...
Ir šviečia protas vėl kaip švietęs.

Kaip atsiranda tokia neadekvati painiava? Atrodo, čia bus pakenkęs geležinis ekvimetrijos, ekviritmijos reikalavimas, vyravęs mūsų praktikoje. O į tokį metrą, į trumpas, kapotas eilutes su vyriškomis galūnėmis adekvačios lietuviškos sąvokos, matyt, netilpo... Bet ar tikslinga aukoti mintį dėl kopijuojančios originalą, dailiai nušlifuotos formos? Nepaisant susiklosčiusios tradicijos klasikinės rusų poezijos vertimuose, panašiais atvejais, matyt, leistina nesilaikyti eilėdaros ekvivalentiškumo,— kad tik nenukentėtų prasmė!

Kartais išorinis tapatumas, eiliavimo skambumas, sakinių aptakumas, toji „ritmo sūpuoklė", pasak Majakovskio, maskuoja ir stambesnes paklaidas, atsirandančias ir liekančias dėl vertėjo (ir, aišku, redaktoriaus) neapdairumo. Štai V. Rudoko verstame eilėraštyje apie statyboje atkastą meno šedevrą — statulą iš Rodoso — skaitome:

Ir žvelgia p r o k l a i k u m ą
Sukurtos genijaus rankomis
A k y s n e k a l t o s, š v i e s i o s i o s,
T a r s i m ū s i š k i o n o v a t o r i a u s,
Kai rausias griuvėsiuose
Dūzgėdamas ekskavatorius.

„Nerimas širdį apima..."

Atrodytų, viskas tvarkoje: statulos akys panašios į darbo pirmūno, statybų novatoriaus — ekskavatorininko akis. Bet, pasirodo, Martynovo išryškinta visai kita, gilesnė mintis — apie amžiną meno vidinį pereinamumą, apie didžiojo grožio ženklu pažymėtų kūrinių giminystę, nors jie priklauso skirtingiausioms epochoms. Ir jokios „klaikumos" originale nėra:

...Глядит это новое
Детище древнего гения
Глазами невинными,
Будто т в о р е н ь е н о в а т о р а...

Geriau pavyko V. Rudokui išversti nuoseklesnės kompozicijos, ramesnės intonacijos filosofinį „Žingsnį", simbolinį „Ąžuolą", nuotaikinguosius „Lapus", nors ir čia vieną kitą eilutę dar reikėtų pašlifuoti, vengiant trumpų žodelių samplaikos, priebalsių spūsties. Juk ir tai apsunkina minties suvokimą...

Meninės sąmonės imlumas, noras viską prasmingai atspindėti, deklaruojamas meistriškai V. Šimkaus išverstame Martynovo eilėraštyje „Atspindžiai", liudija šio poeto kūrybos (na ir jaunojo vertėjo) perspektyvumą. Ir tas įspūdis yra dominuojantis.

„Metafora — formos motoras" — ši vaizdinga, ekscentriška ir neabejotinai XX amžiaus antrosios pusės padiktuota formulė įrašyta vieno talentingiausių dabartinės rusų poezijos atstovų — Andrejaus Voznesenskio — kūrybinio *credo* apmatuose, atsainiai poeto įterptuose tarp garsiųjų keturiasdešimties nukrypimų poemoje „Trikampė kriaušė". Žaižaruojantis visomis dabarties spalvomis, akinantis, maginantis, valiūkaujantis, apnuoginantis daiktų ir įvykių „sielą", jo žodis įgyja magišką, tiesiog fiziškai juntamą veiksmingumą.

Beje, šis poetas turėjo ir nemaža priešininkų, nepriimančių jo paradoksų ir antiestetizmo apraiškų (paimkime kad ir tokį palyginimą — *žvaigždės kaip mikrobai*), nervingos jo ritmų dinamikos... Priešininkų, linkusių sumenkinti drąsius jo ieškojimus kaip formos triukų vaikymąsi, kaip Majakovskio, Pasternako ir kitų novatorių pasiekimų gabų kompiliavimą.

Nesileidžiant į diskusijas su skeptikais ir nededant lygybės ženklo tarp visų A. Voznesenskio kūrinių (kai kurie jų, be abejo, yra tik laboratoriniai bandymai),— verta pasidžiaugti, kad keliolika šio poeto kūrinių, atrinkti paskutiniajam aplankui ir išversti v i e n o talentingo vertėjo — Vlado Šimkaus, parodo, koks nepanašus į kitų šio poeto veidas. Atrodo, V. Šimkus, kad ir susidurdamas su neįprastais sunkumais, šįkart galėjo labiau atpalaiduoti savo vaizduotę ir savitą meninį temperamentą, gerokai slopintą, verčiant, sakysime, Martynovą. Jauti, kad buvo dirbama su džiaugsmu, kai kur net pasmaguriaujant...

Voznesenskis kažkaip jaunatviškai patikliai ir rizikingai pasikliauja įnoringos savo vaizduotės, ekspresyvios poetikos galia. Jo poetinėje tapyboje pirmon eilėn iškyla keisto, iracionalaus palyginimo, metaforos, ironiško (net sarkastiško) sąskambio funkcija. Visa tai poetas pažeria dosniai, stebindamas staigmenomis, tarpais groteskinę ekscentriką jungdamas su šiurpiu tragizmu. Šiuo atžvilgiu itin charakteringas vienas iš nedaugelio jo „istorinių" kūrinių — „Egzekucinė baladė". Baladės branduolį sudarąs meilės ir mirties paradoksas lietuvių kalba skamba natūraliai, nepritemptai — net ekscentriškiausiomis de-

talėmis. Tik dar ne visur sekasi vertėjui atkurti idiomatišką metaforos spalvą, jos konkretybę. Pavyzdžiui, kai nukirsta Anchen galva kužda carui Petrui:

...баба я	*... boba aš*
вот и вся провинность	*mano valdos lūpose*
государства мои в устах	*boba aš t a i v i s a n u o-*
я дрожу б р у с н и ч н о й	*d ė m ė*
к р о в и н о ч к о й	*prie valdoviškų ūsų pri-*
на державных твоих усах	*gludusi*
	aš virpu kaip k r a u j o
	d ė m ė.

Dingo ir sukrečiantis emocinis mažybinės formos efektas, ir iš dalies — įspūdinga litotė. Nors, kita vertus, *kraujo dėmė* ant *valdoviškų ūsų* turi gilesnę, apibendrinamą, smerkiančią potekstę, tik čia vertėjo prašauta, nes *dėmė* su netaisyklingai jo kirčiuojamu žodžiu *nuodėmė* nesudaro „teisėto" rimo.

Ypatingai adekvataus plastiškumo pasiekiama „Lenino sekvojos" — patetinės vizijos — atkūrime:

Kiekvieną dieną lygiai dvyliktą
viršum dangoraižių sunkių
prožektorium — kamienu
kylanti
su parašiuto vainiku
didinga
amžina
šviesi
Sekvoja
tu vis tiek esi

Juk šitaip šventišku sietynu
saliutai
virš Maskvos
siūbuoja
Kaip Sodą Sąžinę sodinam
Ir kiekvienam sava Sekvoja.

Abejonių kelia tik laiko nusakymas: juk saliutai, prožektorių švytėjimas paprastai išryškėja tamsiame — vakaro,

nakties — danguje. Tai kiek prislopina šio asociatyviai talpaus regėjimo, potekstėje lyg priešpastatomo atominio grybo fantomui, įspūdingumą.

Dinamiškai, moderniai, išradingai skamba lietuvių kalba ir Voznesenskio atgaivintas tradicinis chorėjas eilėraščiuose „Šventė Romoje" ir „Maršė o Pius". Iš pirmo žvilgsnio chaotiškas, nutrūktgalviškai smagus margų vaizdų ir daiktų „šuoliavimas" —

ši graudi senienų masė,
bliuzas, atmieštas romansu,
liustros, lėkštės žalvarinės, staugiantis daiktų
žvėrynas —

staigiu, bet labai lanksčiu asociatyviniu posūkiu, „neiškrintant" iš vaizdo, tik vos pastebimai pristabdant ritmą, virsta tragišku epochos sūnaus susimąstymu apie žmonijos likimą, kuris vėlgi staigiai užbaigiamas viltingu asociacijos šuoliu:

... mes — tik smiltys,
mes liūdni kaip smiltys mažos
šitam laikrody baisiam,
ak, nutilkit!
mes — ne amžiai,
mes — akimirka viena,
smiltys?
bet patrankos vamzdžiui
susprogdint
smilties gana!

„Maršė o Pius"

Knygelėje dar nemaža tokių aukštos įtampos prisodrintų eilučių bei posmų, ar tai būtų kupinas susimąstymo, elegiškai banguojantis „Ruduo Siguldoje", ar skubus, hipnotizuojantis, šoktinis „Striptizas". Daugelis jų verčia papildyti autoriaus formulę: juk metafora čia ir turinio „motoras"! . .

Eilių prasmingą judėjimą daug kuo nulemia ir pagalbiniai „varikliai" — įdomūs asonansai bei „šakniniai" rimai: *alpi — balti, aikštė — kuždėt, žyme — nežinia, skir-*

simės — kirviais, plunksnas — plūsta, priekį — briedė, duotas — duona; yra įdomių vertėjo radinių vidinių vaizdo sąskambių srityje. Blogiau skamba *byla — yra* (ypač eilėraščio pabaigoje), *bukaprotis — prosas, galvoj — galop*. Tiesa, ir autorius ne visur šiuo atžvilgiu nepriekaištingas.

Pasitaikantys negausūs nesklandumai, dirbtinokos vietos, kuriose dar jauti vertėjo „prakaitą", tik liudija, kad V. Šimkus dar ne viską suskato padaryti ir galbūt sugrįš dar prie mėgstamo poeto kūrybos su pailsėjusia vaizduote.

*

Gogolis įsivaizdavo vertėją kaip „perregimą stiklą, tokį perregimą, jog atrodo, kad stiklo visai nėra". Tai — vienas kraštutinumas. Žukovskis iškėlė vertėjui alternatyvą: „Vergas, ar varžovas?" — ir pasisakė už antrąjį (nors pats ne visur šį užmojį meniškai pateisino). Lermontovas, kaip žinome, pasirodė esąs vertas Getės varžovas, laisvai atkurdamas jo lyrinį šedevrą „Über allen Gipfeln ist Ruh..." — ir paversdamas jį rusų poezijos faktu. O tarybinis vertėjas V. Levikas pademonstravo puikius „ištikimo vergo" privalumus, itin tiksliai ir kartu meniškai „nukopijuodamas" nemažai Heinės eilėraščių. Bet tai gana reta išimtis.

Dauguma vertimų, spausdintų rusų tarybinės poezijos aplankuose, yra kažkur vidury tarp tų dviejų polių. Žinoma, tai nereiškia, kad visi jie pažymėti vidutinybės ženklu. Atrodo, vidutinybė įsivyrauja tada, kai labiau linkstama į „vergo" funkciją, verčiant tarsi mąstoma nebe lietuviškai; dar blogiau, jei verčiamas ne eilėraščio, ne posmo kontekstas, netgi ne vaizdas, o atskira eilutė, užsibrėžiama perkelti į vertimą visus originalo komponentus. Ir praktikoje išeina taip: visko po truputį ir nieko iki galo. Tokiu atveju vertimas dažniausiai nelygus — vienas posmas pavyksta, kitas ne (ypač tai pastebima Majakovskio, Martynovo kūrybos vertimuose).

Taigi preciziškiau formuluojant, atsisakius formaliojo ar pažodinio vertimo, o, iš kitos pusės, laisvojo vertimo, užčiuopus ir atkūrus tai, kas svarbiausia verčiamo kūrinio (ir apskritai šio autoriaus kūrybos) meninėje visumoje, iš individualių poetinių resursų papildžius ir pakeitus tai, ko neįmanoma (ar nepasiseka) ekvivalentiškai (t. y. išlaikant visas autoriaus vartojamas vaizdingumo, kolorito ir kt. priemones) perteikti,— nunoksta ypatingo skonio, nors ir hibridiniai vaisiai. Realesni negu žibutės tiglyje. Ir toks adekvatus — mūsų dienų supratimu — metodas yra turbūt optimaliausias.

Žinoma, šie vaisiai bus gardūs su ta sąlyga, jei vertėjas ir autorius turi vidinio sąlyčio taškų,— nors praktikoje pasitaiko ir priešingų kuriozų. Regis, tokių sultingų hibridinių vaisių mes paragavome ir „Vagos" išleistos „Rusų tarybinės poezijos" soduose (kai kurie V. Montvilos, T. Tilvyčio, A. Miškinio, Just. Marcinkevičiaus, V. Bložės, E. Matuzevičiaus, J. Degutytės, V. Šimkaus, A. Baltakio ir kt. darbai).

Daugiau drąsos eksperimentams,— juk toji drąsa beveik kas dieną pasireiškia ir — tegu ne taip dažnai — pasiteisina originaliojoje poezijoje!

1962—1966